

Årbudet

från

Eskilstuna-Strängnäs Släktforskar Klubb

No 3

1989-01-17

RAPPORT FRÅN KLUBBTRÄFFARNA

Klubbträffen i Eskilstuna den 3 november 1988

Vi samlades i Stadsarkivets kontorsplan för att lyssna till överlantmätare Alfred Örbacks kåseri om lantmätares metoder i gången tid och de i arkiven förvarade, gamla kartorna. Inledningsvis gjorde han ett svep genom antikens era, men kom snabbt in på svenska förhållanden. År 1628 gav Gustaf II Adolf uppdraget åt generalmatematiker Andreas Bureus, att organisera en Kartläggning av Sverige. Denne började med att utbilda lantmätare, som sedan fick ge sig ut i landet och upprätta detaljerade kartor över byar och städer, men även socknar, häraden, sjövägar och landsvägar med gästgiverier. För släktforskare knyts det största intresset kring bykartorna. Mätutrustningen utgjordes till långt in på 1800-talet av mätsnöret, mätbordet och diopterlinjalen samt stick- och ritverktyg. Mätbordet flyttades mellan två eller flera uppställningsplatser i landskapet, och med hjälp av diopterlinjalen riktad mot en sökt punkt i landskapet ritsades vid minst två uppställningsplatser linjer på kartbladet, vilkas skärningspunkt gav den sökta punkten på bladet. Kartans skala erhöles genom att dividera avståndet mellan mätbordets uppställningsplatser på kartbladet med motsvarande avstånd i landskapet. De sålunda i terrängen uppgjorda svartvita originalen blev sedan på kontoret överförda till renovationer med hjälp av nålstick-

ning, varefter renovationerna färglades. Originalen förvaras numera i förrättningsarkiven vid länsstyrelsernas lantmäterienheter. Ett exemplar av renovationerna förvaras vid Lantmäteriverket i Gävle, medan ett exemplar tillställdes markägaren. Av kartor med därtill fogade handlingar, uppgjorda före 1725, är Lantmäteriverkets samlingar fylligare än länsstyrelsernas. Efter detta årtal är förhållandet omvänt. Andra arkiv som förvarar kartor är främst Riksarkivet, Krigsarkivet och Kungliga Biblioteket.

Byarna har under historisk tid undergått stora förändringar. Ursprungligen var bebyggelsen samlad till en bygata, och byamans andel i åkermarken stod i direkt proportion till längden på byamannens tomt utmed bygatan. Byaman hade rätt till del i jord av alla kvaliteter och lägen, varför jorden först delades upp i en mångfald var för sig homogena fält. Varje sådant fält delades sedan upp i lika många parallella remsor, eller tegar, som antalet byamän, och tegarnas bredd stod i proportion till tomtlängden utmed bygatan. De enskilda tegarna låg dessutom i samma ordningsföljd som vederbörande byamäns tomt utmed bygatan. Detta kallades teg- eller solskifte. En del bykartor visar fullständig tegindelning, andra åter endast fältindelningen med angivande av grad (bördighet). I samtliga fall är emellertid bytomterna inritade och vanligtvis nummerade, varigenom släktforskaren kan orientera sig och bedöma vederbörande byamans inflytande på byns aktiviteter. Den ägosplittring som solskiftet innebar medförde stora olägenheter, särskilt om byamännen hade svårt att hålla sams. Därför påbjöds 1757 storskifte innebärande att varje hemmans ägor sammanfördes till ett fåtal stora lotter. Vanligtvis bibehölls dock den samlade bebyggelsen. Sedan följde 1807 enskiftet och 1827 laga skiftet, varigenom varje hemman fick sin mark samlad till en enda lott, och den tidigare samlade bebyggelsen fördelades över byamarken. Allt detta belystes på ett åskådligt sätt genom Alfred Örbacks diabilder.

Särskilt under 1600-talets senare del smyckades renovationerna på ett mycket konstfullt sätt. Färgerna valdes med omsorg. Kartrubriken fick en artistisk ram. Norrpilen utvecklades till en mångfärgad kompassros. Skalmåttet doldes exempelvis som en del av en käpp eller ett ljuster. Bilder av mytologiska väsen, människor, djur och redskap fick fylla tomma ytor på kartbladet, vittnande om dåtidens klädsel, utrustning, vanor och tänkesätt. En av de stora konstnärerna var Hans Ranier.

Bland Alfred Örbacks bilder fanns också en reproduktion av 1692 års karta över Bo säteri, där den handlingskraftiga Segred Ekehjelm vid forsar i Timsälven idkade bruksrörelse, vad som senare skulle bli Bofors. Samme Segred ägde även f.d. biskopsgodset Husby (numera Ekensberg NV om Södertälje), över vilket nämnde Hans Ranier upprättat en synnerligen konstfull karta.

Klubbträff i Eskilstuna den 1 december 1988

Årets sista träff, ävenledes förlagd till Stadsarkivets kontorsplan, ägnades enligt tradition åt en allmän diskussion kring klubbens verksamhet och klubbmedlemmarnas stöttestenar. En liten men engagerad skara hade trotsat det ogunstiga väglaget. Man diskuterade placeringen av klubbens arkiv (se under nästa rubrik). Man ställde sig positiv till en ny veckoslutskurs i Katrineholm, varvid några som tema föreslog gamla handstilar, andra åter att man på ett veckoslut inte hinner tillägna sig lästekniken. Gamla handstilar borde i stället bli föremål för en total längre studiekurs. StorStockholms Genealogiska Förenings förslag, att en omgång av alla SVARs mikrokort skulle placeras på en plats i Stockholm, presenterades. Man var positiv till en ny komplett släktforskarförteckning över klubbmedlemmarnas anor, men hyste

vissa dubier om tillräcklig ork fanns. En summarisk förteckning över klubbmedlemmar kommer emellertid att bifogas kallelsen till årsmötet. Som efterrätt vid årsmötet önskades en orientering om SVAR.

Lars i Lycktan

KLUBBENS ARKIV

Klubben byter meddelanden av olika slag med 17 andra föreningar. Denna ungängeskrets tycks ständigt växa. Meddelandena samlas i triopärmar, för närvarande tre till antalet och numrerade 3-5. Meddelandena innehåller uppgifter, som kan vara till direkt nytta för klubbmedlemmarna. Dessa kan även i meddelandena finna adresser för brevväxling om anfäder, anmödrar och förhållanden i största allmänhet på främmande orter.

Nämnda tre pärmar kommer därför att hållas tillgängliga på Stadsarkivet i Eskilstuna under normal kontorstid. De komma dessutom att tas fram vid klubbträffarna i Eskilstuna.

Vidare finns en pärm nr 1 innehållande protokoll o.d. samt en pärm nr 9 innehållande diverse. De förvaras hos sekreteraren.

I detta sammanhang kan nämnas att några protokoll från klubbens tidigare verksamhetsår saknas, bland annat sid två av deltagarförteckningen från klubbens konstituerande möte 1980-02-12.

De som kan medverka till att luckorna fylls ombedes ta kontakt med sekreteraren tel 0152-117 83.

Lars i Lycktan

SVEN-ERIK NILSSON 1916-1989

Rektor Sven-Erik Nilsson avled den 2 januari 1989, 72 år gammal. Han föddes i Töreboda, Skaraborgs län, den 21 juni 1916. År 1937 tog han studenten vid anrika högre allmänna läroverket i Skara. Efter lärartjänstgöring på skilda platser kom han år 1958 till Husby-Rekarne tillsammans med sin maka Märta. Han var rektor där till sin pensionering. Sin kärlek till hembygden behöll han emellertid genom åren. Det framgick av hans ordförandeskap i Västgöta gille. Och det märktes i hans släktforskning och vid samtalen med honom.

Som släktforskare sökte han anor århundraden tillbaka i bl a Mölltorps församling i Skaraborgs län. Hans intresse för släktforskning var så stor, att han ville dela detta med andra. Han deltog flitigt i Södermanlands släktforskarförenings alla möten, utflykter och kurser och medverkade i dess stora utställning för ett antal år sedan. År 1982 valdes han till ordförande i Eskilstuna-Strängnäs släktforskarclubb. Tre år senare lade han dessutom ordförandeskapet för Södermanlands släktforskarförening på sina axlar. På grund av sviktande hälsa måste han dock lämna ordförandeposterna: År 1987 i Södermanlands släktforskarförening och påföljande år i Eskilstuna-Strängnäs släktforskarclubb.

Sven-Erik var också en aktiv medlem i hembygdsföreningen Sällskapet S:t Eskil och Lokalhistoriska sällskapet i norra Södermanland. I båda föreningarna var han sammankallande ledamot i valberedningen.

Vi alla i Eskilstuna-Strängnäs släktforskarklubb vet vad han har betytt för oss. Med stor energi och viljestyrka gjorde han allt för att mötena skulle bli så givande som möjligt. Han kallade på goda föreläsare, han såg till att de praktiska arrangemangen fungerade och han ledde mötena med pondus och skicklighet. Han ville se släktforskningen i ett brett kulturellt sammanhang. Föreläsarna täckte därför ett brett register.

För min del uppskattade jag Sven-Erik mycket för hans glada humör och uppmuntrande tillrop, hans villighet att ställa upp och hans eminenta ledarförmåga. Allt detta jämte hans stora kunnighet i släktforskning bidrog att föra den sörmländska släktforskningen framåt. Saknaden är stor efter Sven-Erik. Vi känner tacksamhet för vad han uträttat. Själv har jag mist en kär och avhållen vän. Vi sörjer med Märta men hoppas att hon skall finna vägarna tillbaka till vännerna i Eskilstuna-Strängnäs släktforskarklubb

Bror-Erik Ohlsson

GAMLA BREV FRAN ESKILSTUNA

Kan innehållet i mina gamla brev från mitten av 1800-talet vara av något intresse för andra medlemmar i Eskilstuna-Strängnäs Släktforskar Klubb? Det kan man naturligtvis fråga sig. Men eftersom breven delvis innehåller uppgifter och frågor, som troligen många eskilstunabor diskuterade på den tiden, kommer här utdrag ur ett par brev. Brevskrivaren kom till Eskilstuna omkring 1850 och anställdes som ritare på Munktells. Han var son till en bergsman från Söderbärke socken och skrev hem till sin bror, som var kvar i hembygden och försörjde sig på bergsbruk, jordbruk och skogsbruk.

"Munktells en djefveln till kretz"

Heders Broder!

Jag befinner mig för det närvarande i Eskilstuna och har det mycke bra som du säkert har hört genom min korrespondens med de öfriga syskonen så att derom lönar ej mödan att föra pennan på den släta pappersytan.

Nu har du väl gjort ifrån dig kolkörningen och kanske äfven en stor del af malmkörningen?

Jag gissar till att Ågrens med sin stora drift äro förlöpare i gränden nu för tiden? Grannens nya Bonde slår väl på olängen ännu?

Här hos Direktör Munktell må du tro det är djefveln till kretz han har icke mindre än 70 arbetare på verkstaden utom 2 verkmästare 2 ritare (deribland jag) och en kammererare. Han förfärdigar alla möjliga maschiner. Han har nu inne Beställningar för 75 000 Rd Bco som skall vara färdiga till Köpingsmarknadstiden i höst det går åt 400 Rd Bco i hvarje vicke blott till aflöning åt arbetare. Så att Direktören får lära sig hantera penningar. Jag var till posten för några dagar sedan och tog ut ett

penningbrief på 10.000 Rdr Banco åt honom. Han har 8 hästar
 åt hvilka han köper hvarst enda höstrå hela året om det vill
 säga han får betala betet om sommaren.

Nu har jag just ingenting mer att skriva om för denna gång
 utan jag beder dig nu framföra min hjertliga helsning till
 alla bekanta i synnerhet till Mamma och du varder tillika
 hjertligt helsad af din alltid uppriktige Broder P Luthman

Eskilstuna den 13/2 53

adress Eskilstuna åtföljer Direktör

Munktells bref

Allting går igen

Eskilstuna d 10/4 87

Broder Oscar!

Tack för ditt vänliga af den 7 ds som kom mig tillhanda
 i går e.m.

Jag beklagar dig djupt, som hela vintern måst hafva en
 häst sjuk i stallet. Är han bra nu? Du har 4 milkol kvar
 i skogen, hur många har Daniel? En så svår barvinter, som
 den sist förflutna hafva Wi väl ej på länge upplefvat?
 Du frågar om jag är frihandlare eller protektionist.
 Derå vill jag svara att jag icke är frihandlare, men
 jag kan alldrig vara med på att ålägga tull på brödfödan.
 Jag vill ge Landtmannen ärsättning å afskrifning på grund-
 skatterne samt betyglig fraktnedsättning å gödboskap och
 smör, mot det att han går in på att tulltaxan får revide-
 ras samt att den franska handelstraktaten, som blott gyn-
 nar trädpatronerne, uppsäges så fort ske kan. Wille landt-
 mannaskapet vid Riksdagen vara fullkomligt fosterlands-
 älskande, så skulle de gerna gå in på sådanan villkor i
 stället för att nu endast varna "Få vi ej tull på råg
 och hvete så får ni ha tulltaxan oförändrad som den nu be-
 finnes." Jag vill just fråga om det är rätt att en 1000

medborgare skola förtjäna ca 3.900.000 andra. Ni bergsbrukare som blifvit lofvade litet tull på tackjärn bli högeli- gen lurade. Om Engelmännen som vi i detta afseende handla med sätta tull på våra exportartiklar d.v.s. smör, trämassa, tack- och stångjärn, sälj då också. Man får lof att noga besinna hvad det menas med att vara frihandlare och hvad det menas med protektionist. Ingen vill vara annat än tull- vän ehuru det vigtigaste som vi förtära neml Bröd och gröt ej må fördyras. Hvete som ätes af den mera förmögne kan kanske fördyras något. - Hvarför ej sätta tull på hafre likaväl som råg. Ju förr finge vi äta bark, eller alla som kunna dra till det förlofvade landet. Wi svenskar hafva genom fred och goa år, så lefvat öfver våra till- gångar att vi nu är bankruttmässiga och detta skall hjälpas genom tull på lifsmedlen. Omöjligt. Heldre återgå till vå- ra fäders enkla seder och vi skola om 10 år vara skuldfria. Slå kaffekokaren, bränvinet, toddyglaset och cigarrlådan i elden, samt köp ej af det franska kramset, skola vi snart se hur välståndet skall återkomma.

Wi må G.v.l. rätt godt allesammans och önska att Ni göra likaledes. Helsa hjertligt Din Gumma och barn samt Daniels från oss beder din Broder

Per Gustaf

Arne Norman

SVENSKA ARKIVGUIDER

När kyrkoböckerna brunnit, var skall jag då leta efter mina anor?

När jag mött en intressant gestalt i min släkt, var skall jag finna mera uppgifter om honom eller henne? Släktforskaren måste kunna hitta till andra arkiv än kyrkoarkiven. Han/hon behöver känna till många fler arkivinstitutioner än landsarkiven. Var finns de och vad har de att ge? Svaret kan erhållas i de guideböcker, som utkommit i rask följd under senare år.

År 1984 kom en guidebok från Närke: "Arkiv i Örebro län. En väg till vetande." Tre år senare utkom "Biblioteks- och arkivguide över lokalhistoriskt material i Östergötlands län". I Uppsala län arbetar man på en liknande skrift och till höstens 25-årsjubileum för stadsarkivet i Eskilstuna hoppas man ha sin guidebok färdig även där. Förra året (1988) presenterade Svenska arkivsamfundet en rad institutioner, bibliotek och museer i vårt land i sin "Svensk arkivguide". Men denna överträffas av en bok, som alldeles nyligen kommit ut.

Häromdagen fick jag i min hand "Svensk arkivguide 1988", som kom från Institutet för ortshistoria, Linnés Hammarby, 755 90 Uppsala. Utgivaren, Thomas Aurelius, presenterar sin bok inledningsvis med bl a följande:

"Arkivmedvetandet ökar i alla instanser. Släktforskningen, men kanske främst den växande lokalhistoriska folkrörelsen, ställer krav på tillgänglighet och tillhandahållande av vårt gemensamma kulturarv, de 10.000-tals ton av handlingar som lagrats i de statliga arkiven och hos våra kommuner och landsting, hos organisationer och företag, hos muséer, bibliotek och andra kulturinrättningar.

I takt med att allmänhetens forskarintresse ökat har många av våra viktigaste historiska källor reproducerats och fördelats ut över landet, till bibliotek och till andra nyetablerade arkivhållare. Vid sidan av proveniensprincipen har ändamålsenliga dokumentationsbanker vuxit fram i ett alltmer vittförgrenat arkivsverige.

SVENSK ARKIVGUIDE vill ta ett grepp om den här utvecklingen och ge en samlad information om arkiven och arkivbestånden i vårt land.... Men SVENSK ARKIVGUIDE är inte bara en topografisk katalog över de svenska arkivbestånden. Den är också med sitt särskilda personregister, en aktuell kalender över de arkivverksamma i Sverige och en redogörelse för arkivens planer och projekt, inte minst när det gäller mikrofilmningen och datoriseringen.... Allt som allt innehåller 1988 års permiärkatalog inte mindre än 300 arkiv.

Nog blir man extra nyfiken när man stöter på uppgifter i stil med det som bland de följande sidorna sagts om Åkers Styckebruks handlingar (s. 80 f) ..."

Slår vi upp sidan 80 får vi en fyllig presentation av Strängnäs kommuns centralarkiv. Där uppges arkivinstitutionens adress och öppettider, personalens namn och service för forskarna. Man har ett rikt lokalhistoriskt intressant material. Förutom arkiv efter 13 landskommuner, fyra storkommuner, två städer och en nybildad kommun finns folkrörelsearkiv och andra enskilda arkiv. Därtill kommer ett referensbibliotek med anknytning till bl a lokalhistoria och juridik. Forskarna erbjuds plats i forskarrum. De har tillgång till läsapparat och papperskopiering utan kostnad. Genom Lokalhistoriska sällskapet i norra Södermanland samarbetar man med stadsar-

kivet i Eskilstuna för att befrämja den lokalhistoriska forskningen i norra länsändan. Om Åkers Styckebruk läser vi på sidan 80: "Ett intressant arkiv i regionen är Åkers Styckebruks med handlingar alltifrån 1640-talet. Det förvaras alltjämt hos arkivbildaren."

SVENSK ARKIVGUIDE 1988 har förtjänster som ett ledigt språk, stor överskådlighet och goda arkiv- och personregister. Det okonventionella greppet tilltalar åtminstone mig. En rolig och matnyttig bok med andra ord.

Bror-Erik Ohlsson

GRANNKLUBBAR

Nyköping-Oxelösunds släktforskarklubb

Torsd 26 jan	Medlemmarnas egna funderingar
Torsd 23 febr	Årsmöte. Robert de Robelin: Forskning kring oäkta barn
Torsd 16 mars	Clas Erik Carlsson och Tommy Eriksson: Landstingets arkiv
Torsd 13 april	Cristoffer von Warnstedt: Tysklandsforskning
Lörd 20 maj	Besök Björkviks hembygdsförening med Virå-arkivet

Närmare upplysningar i "AnKnytningen" i klubbens arkiv på Eskilstuna Stadsarkiv.

StorStockholms Genealogiska Förenings temakvällar

Man samlas kl 19 och några timmar framåt kring kvällens ämne för att lära, delge andra, finna gemensamma anor/ släkt eller forskningsområden. Anmälan till träffarna görs per post eller telefon kvällstid. Vårprogrammet är som följer:

isd 31 jan	Ångermanland
Tisd 7 febr	Gårdsforskning
Tisd 14 febr	Västergötland
Onsd 15 febr	Gotland
isd 21 febr	Släktforskaren och heraldiken
Tisd 28 febr	Hälsingland
Tisd 7 mars	Västerbotten, Norrbotten och Lappland
Onsd 8 mars	Kalmar län och Öland
Tisd 4 april	1500-talsforskning
Onsd 5 april	Leksand och Siljansbygden
Tisd 11 april	Kronobergs län
Tisd 25 april	Skåne

Närmare upplysningar i "AnRopet" i klubbens arkiv på Eskilstuna Stadsarkiv.

EFTERLYSNING

Bruksarbetaren Sven Bergström, född 1764 i Nya Kopparberg, dyker första gången upp 1793 vid Ehrendals styckebruk i Frustuna där han detta år gifter sig. Med sin familj flyttar han 1796 till Sandvik i Åker där han bor till sin död 1818-12-09. År 1764 döptes två Sven i Ljusnarsberg, men jag har inte kunnat utröna vem av dem som är Sven Bergström. Finns det någon annan som har löst problemet?

Svar till Lars-Gunnar Sander, Norra Berghaget, 667 00 Forshaga, gärna med kopia till Anbudet.

SAXAT

Ur släkthistoriskt Forum Nr 4/88Glöm inte bort kyrkoräkenskaperna.

Att kyrkoräkenskaperna kan vara en bra ersättningskälla när dödboken saknas - det har många släktforskare upptäckt. Det var vanligt att man i samband med begravningen gav så kallade testamentspengar till kyrkan, vilket noterades i kyrkans specialräkenskaper: 1703 12/10 gav testamente efter hustru Kerstin Persdotter i Mo, kan det stå. Och då vet man att kerstin Persdotter dog kort före detta datum.

Men många forskare glömmet bort att kyrkoräkenskaperna kan vara mycket nyttiga även när dödboken finns i behåll, eftersom informationen ofta inte är densamma i de båda källorna. Dödboken kan uppges att 'hustru Kerstin Persdotter i Mo' dog ett visst datum. I kyrkräkenskaperna däremot står det att 'testamente gavs efter Johan Nilsson svärmor i Mo'. Genom att kombinera de båda källorna har man alltså fått fatt i en ny ana.

Det är Thord Bylund som tipsat redaktionen om detta. Säkert finns det många liknande saker som kan vara värda att uppmärksammas. Har ni några bra knep i forskningen, några goda råd att dela med er av - skriv då till Släkthistoriskt Forum, Vasagatan 10, 411 24 Göteborg, och berätta. Varje infört tips belönar vi med en skrift med genealogiskt innehåll.

Ur Nytt från Värmlands Släktforskarförening 1988:4

Jämnårig med "morfaster"

Det hela började med min MMFMF Olof Andersson, född i Kila 1776.

han blev fader första gången 1807, d v s han hade hunnit bli en mogen man. Sedan blev det dock bättre fart, han hann åtminstone få 12 barn till, varav det sista, dottern Britta Lisa föddes 1849. Hon var 42 år yngre än sin äldsta storebror.

Olof var gift tre gånger, sista gången 1840 med sin andra hustrus systerdotter, den 42 år yngre Lena Jonasdatter. *y. 1818*

Samma år som Britta Lisa föddes blev även Andreas dotterdotter född. Hon kunde alltså säga "morfaster" till Britta Lisa, vilket måste vara rätt unikt eftersom de var jämnåriga.

FORBUNDSNYTT

Klubben har motionsrätt i Släktforskarförbundet. Ju bättre motioner, desto bättre förbund, och desto större nytta får klubbens medlemmar av förbundet. Har Du något problem, som Du anser att Förbundet borde kunna lösa, tipsa då klubbstyrelsen skriftligt eller muntligt. Senast den 31 mars måste motioner vara inlämnade till förbundet för att kunna behandlas på stämman den 16-17 september 1989.

Klubbens medlemskap i Sveriges Släktforskarförbund innebär följande:

	Klubben	Personlig medlem i Förbundet	Medlem i klubben
Avgift 1989	5 kr/medlem	110 kr (55 kr)	Betalas av klubben
Förmåner			
Förbundsstämman	Ombud med rösträtt, motionsrätt, närvaro-, yttrande- och förslagsrätt	Närvaro-, yttrande- och förslagsrätt	Närvaro-, yttrande- och förslagsrätt
Publikationer	Släkthistoriskt Forum 4 nr Svenska Antavlor 2 nr, Årsbok 1990 Angeläget ca 6 nr/ca 5 ex	Släkthistoriskt Forum 4 nr Svenska Antavlor 2 nr	
Rabatter vid köp från förbundet	Ja. Subskriptionspris på årsboken	Ja. Subskriptionspris på årsboken	Nej
Diverse	Kostnadsfria radannonser i Släkthistoriskt Forum	Kostnadsfria radannonser i Släkthistoriskt Forum 10 % rabatt på Hotell Färnlöf i Ramsele	10 % rabatt på Hotel Färnlöf i Ramsele
Samlingar Vasagatan 10 411 24 Göteborg		Kostnadsfri tillgång	Kostnadsfri tillgång

ANBUDETS ADRESS

Lars Henning, Lektorsgatan 14, 645 30 Strängnäs
telefon 0152-117 83.